Okrogla miza »Obsedenost ali bolezen?«

V petek, 13. februarja, zvečer je v Slomškovi dvorani Stolne župnije Maribor potekala okrogla miza z naslovom »Obsedenost ali bolezen?«. Pogovor je osvetlil vlogo eksorcista in psihiatra pri soočanju z duševnimi in duhovnimi motnjami ter predstavil tudi nauk Cerkve na tem področju.

Na okrogli mizi so sodelovali **msgr. dr. Marjan Turnšek** (upokojeni mariborski nadškof), **Marjan Vetrnik** (eksorcist mariborske nadškofije) ter **asist. Tilen Zamuda, dr. med.** (specialist psihiater). Pogovor je moderirala **prof. dr. Barbara Simonič** (TEOF).

Okrogla miza je odprla pogovor o temi, ki človeka spremlja že stoletja: o odnosu med duhovnostjo, boleznijo in tem, kar religiozni govor poimenuje delovanje zla. Gre za področje, kjer se srečujejo teologija, pastoralna praksa in medicina, zato je potrebna velika mera razločevanja. Kot je poudarila moderatorka dr. Barbara Simonič, pogovor ni bil »namenjen senzacionalizmu, ampak dobrobiti človeka«, zato smo skušali pojave, ki se navzven kažejo kot duhovni, razumeti tudi v luči psiholoških in psihiatričnih razlag. Poslušalci so bili povabljeni, da vprašanja zapisujejo na listke, na katera so sogovorniki odgovarjali v zadnjem delu večera.

Medicinski pogled

Dr. Tilen Zamuda je predstavil medicinski pogled.

»Nekatera duševna stanja lahko navzven delujejo kot duhovni pojavi, vendar imajo v resnici psihiatrično ozadje. Pri psihozi, na primer, pride do motenj zaznavanja in presojanja resničnosti. Med značilnimi znaki so blodnje, halucinacije, zmeden govor in neustrezno vedenje. Psihoza sama po sebi ni ena sama bolezen, temveč se pojavlja pri različnih motnjah, najpogosteje pri shizofreniji, lahko pa tudi pri hudih depresijah, po hudih stresih, pri organskih stanjih ali ob uporabi psihoaktivnih snovi. Vsebina blodenj je pogosto povezana s kulturnim okoljem: v preteklosti je bila pogosteje religiozna, danes se pogosteje pojavljajo teme nadzora, tehnologije ali politike. Pri presoji je zato pomembno celostno opazovanje človekovega delovanja in vključevanje ustrezne strokovne pomoči.«

Teološki okvir

Teološki okvir je predstavil dr. Marjan Turnšek. Poudaril je, da je človek telesno-duhovno bitje, ki deluje kot celota telesa, duše oziroma psihe in duha. Telo je področje zaznav, duša oziroma psiha zajema čustva, razum, voljo in spomin, duh pa je prostor človekovega odnosa z Bogom. Teologija razume zlo kot nekaj, kar ni enakovredno Bogu, temveč je vstopilo v stvarstvo prek svobodnih bitij, ki se lahko odločijo za dobro ali zlo. Ker je človek svoboden, je tudi njegova odprtost za dobro ali zlo povezana z njegovimi odločitvami. Hkrati pa Bog človeka ne zapusti, temveč po odrešenju vstopa v človekovo stisko in jo od znotraj preobraža.

Dr. Marjan Turnšek

»Cerkev in z njo teologija iz razodetja izpeljujeta, da zlo ni nekaj prvotnega. Zlo ni nekaj, kar bi od nekdaj bivalo poleg Boga. Zlo se je začelo znotraj stvarstva. In zlo lahko izhaja samo iz tistega dela stvarstva, ki je zavesten in ima dovolj svobode, da se lahko hoteno, vedé in zavestno odloči tudi za zlo. Lahko se odloči za dobro, lahko se odloči za zlo. Osnovna misel razodetja je, da se je za zlo najprej odločilo duhovno bitje – ne človek. Gre za duhovna bitja, ki jih imenujemo angeli, ki jih je Bog ustvaril kot duhovna bitja. Duhovna bitja so samostojna in svobodna bitja. Ker niso omejena s telesno dimenzijo,

so na nek način še svobodnejša; človek je namreč telesno-duhovno bitje. In v tej svoji svobodi se je duhovno bitje lahko odločilo za Boga, za sodelovanje z Bogom, ali pa proti Bogu.

Iz razodetja izhaja, da se je del teh duhovnih bitij odločil proti Bogu. Teologija v tem vidi izhodišče zla, ki se potem po delovanju in posredovanju hudobnega duha – padlih angelov – na nek način preseli tudi v človeka. In tako se preko duhovnih bitij (angelov ali hudobnih duhov) ter preko človeka zlo v svetu nadaljuje. Seveda pa se, hvala Bogu, dogaja tudi dobro. Vse kaže, da je vendarle na svetu več dobrega kakor zla, ker drugače bi svet že propadel. Tako pa, hvala Bogu, še vedno vztraja in upam ter verjamem, da bo do konca dobro močnejše od zla.«

Izkušnje eksorcista

Marjan Vetrnik je predstavil praktične izkušnje eksorcista. Poudaril je, da je eksorcist pogosto zadnji, ki bo sklepal, da gre za obsedenost, saj je potrebnega veliko razločevanja. Pogosto se že v pogovoru pokaže, da gre za psihološko ali psihiatrično stisko, ki zahteva drugačno pomoč. Pomembno je ugotoviti, kje je človek ranljiv – v družinski zgodovini, zgodnjih ranah, občutkih nesprejetosti, osebnih stiskah ali neurejenem življenju. Včasih se ljudje obračajo tudi na okultne ali magijske prakse, kar lahko njihovo stisko še poglobi. Prvi koraki pomoči so pogosto duhovni pogovor, spoved in spremljanje, po potrebi pa tudi vključitev medicinske ali psihiatrične obravnave. Sodelovanje med duhovnim in zdravstvenim področjem je zato izjemno pomembno.

Marjan Vetrnik

»Eksorcist je pogosto zadnji, ki bo verjel, da je nekdo obseden.«

Razločevanje zdrave duhovnosti

V nadaljevanju je dr. Turnšek spregovoril o razločevanju zdrave in nezdrave duhovnosti. Poudaril je Jezusovo merilo: »Po sadovih jih boste spoznali.« Kjer duhovnost prinaša več dobrote, potrpežljivosti in notranjega miru, gre za dober znak. Če pa človek po določenih praksah postaja razdražljiv, zaprt ali agresiven, to po njegovih besedah »ni sad odnosa z Bogom«. V tem okviru je ponovno poudaril, da naj molitev človeka odpre in ne zapre vase.

Dr. Marjan Turnšek

»Človek se duhovno uresniči takrat, kadar tako živi, tako misli in tako dela, da ta Božja ljubezen iz njegovega duha, iz jedra, iz srca, proseva v njegovo dušo in v njegovo telo ter preko duše in telesa v prostor okrog njega – torej do drugih ljudi. Da se Božja ljubezen začuti preko moje roke, preko mojega pogleda, preko moje besede, preko mojih čustev, preko mojega spomina in tako naprej.

Da Bog – Sveti Duh, Božja ljubezen lahko proseva skozi mene v svet, to je duhovno.«

Psihiatrično razločevanje religiozne izkušnje

Dr. Zamuda je pojasnil tudi, kako psihiatrija razlikuje med globoko versko izkušnjo in simptomi duševne motnje. Pri motnji je pogosto značilna absolutna prepričanost brez možnosti dvoma, močna egocentričnost, poslabšanje vsakodnevnega funkcioniranja, halucinacije in izguba nadzora nad vedenjem. Zdrava religiozna izkušnja pa človeka običajno pomirja in mu daje smisel. Opozoril je, da se v praksi dogaja oboje: včasih se zdrava religiozna izkušnja napačno razume kot patologija, včasih pa se psihotična doživljanja razglasijo za duhovnost. Zato je po njegovih besedah nujen »celosten pogled« in po potrebi vključitev več oblik pomoči.

Dr. Tilen Zamuda

»Pri religioznih blodnjah so pacienti zelo prepričani v svoj prav: to, kar se jim dogaja, je zanje neizpodbitno, stoodstotno resnično, in ne dopuščajo možnosti dvoma. Z vidika odprtosti ni prostora, da bi lahko sprejeli drugačno razlago. To je en pomemben pokazatelj, da gre za duševno motnjo. Drugi pokazatelj je, da vsebine, ki jih doživljajo – kako doživljajo in izražajo svojo religioznost – niso v skladu z verskim ali kulturnim kontekstom. Na primer: katolik, ki trdi, da je on novi Jezus, to ni skladno z doktrino vere; gre za neskladje s splošnimi značilnostmi vere ali verskih praks. Tretji pokazatelj je velika osebna pomembnost oziroma egocentričnost: doživljanje je pogosto usmerjeno izključno nase. »Dogaja se meni, jaz sem izbran, Bog govori samo meni« – močna vezanost na posameznika. Četrti, zelo pomemben pokazatelj, je poslabšanje funkcioniranja na različnih področjih. Če pod vplivom duševne motnje človek začne pešati: opušča delo, slabše funkcionira v odnosih z družino, s sodelavci, v socialni mreži; morda zanemarja higieno, spanje, tudi hranjenje, ker je tako vpet, tako intenzivno in kompulzivno v svoja doživljanja ali rituale, potem to kaže na bolezensko ozadje. Ne funkcionira več na drugih področjih, razen na področju svojega religioznega doživljanja. Peti pokazatelj so halucinacije oziroma prividi: da sliši glasove, da mu govorijo Bog, demon, da vidi nenavadne stvari. Šesti pokazatelj je izguba nadzora nad vedenjem. Vedenje takega človeka začne voditi to, kar doživlja: sledi "božjim" ali "demonskim" navodilom, vedenje pa ni več skladno s pričakovanji okolja. Sedmi pokazatelj je tudi čustveni ton izkušnje. Religiozna izkušnja je načeloma takšna, da človeka pomiri, mu daje smisel. Ko pa gre za duševno motnjo, je izkušnja lahko zelo vznemirjajoča: človek jo želi silovito deliti z vsemi ali pa se zelo zapira; lahko se pojavlja močna prestrašenost. Torej ne gre za pomirjujočo izkušnjo, ampak je pogosto ravno nasprotno.«

Sodelovanje duhovnega in medicinskega področja

Sogovorniki so večkrat poudarili pomen sodelovanja med duhovnim spremljanjem in medicinsko obravnavo. Človek je celota telesa, duše in duha, zato je tudi pomoč najbolj učinkovita takrat, ko upošteva vse tri razsežnosti človekovega življenja.

Marjan Vetrnik

»Eksorcizem je zadnji korak in z njim se ni za igrati. Rad bi poudaril še to: bistvo eksorcizma, če vemo, da je pri človeku prisotno zlo, je, da se človek vrne k Jezusu. Zato je prva in najpomembnejša stvar spoved. Včasih je človek že po spovedi osvobojen. Če ni, se ljudje včasih poslužujejo molitve za notranje ozdravljenje ali molitve za osvoboditev. Zadnje je potem navadno eksorcizem – torej, da se človek sreča in doživi srečanje z Jezusom. Takrat je osvobojen.«

Dr. Marjan Turnšek

»Vedno je potrebno sodelovati. Človek je vedno celota: telo, duša in duh – in vse med seboj vpliva. Če je duhovno dobro, bo to dobro duhovno vplivalo tudi na zdravljenje na psihiatričnem področju, če je to potrebno – in obratno. Iz vsega tega lahko vidimo tudi to, kar je bilo rečeno na začetku: eksorcist je zadnji, ki bo verjel, da je nekdo obseden od hudobnega duha. Delovanje hudobnega duha – hudobni duh je pametnejši, kot smo mi. On nas lahko vedno znova prevara. Gotovo je, da hudobni duh zelo redko deluje tam, kjer mi mislimo, da deluje. Bolj deluje tam, kjer človek misli, da delovanja hudobnega duha ni. Tam, kjer pa je nekdo sam prepričan, da v njem deluje hudobni duh, tam ga skoraj nikoli ni, vsaj ne v izredni obliki. V redni obliki pa hudobni duh deluje vedno: vedno in povsod – tudi zdaj tukaj.«

O različnih vrstah delovanja hudobnega duha

Dr. Marjan Turnšek

»Če se morda še vrnemo k temu, kako hudobni duh deluje na redni način: to so v glavnem skušnjave, ki jih doživljamo vedno in povsod. S pomočjo skušnjav hudobni duh prepoznava naše šibke točke. Zato so skušnjave tudi za nas – čeprav težke – za duhovno življenje lahko koristne. **Vsakdanje skušnjave** je najbolje takoj povedati. Ko skušnjavo izrečeš, izgubi moč.
Izredno delovanje hudobnega duha pa se pokaže tam, kjer je to mogoče, kjer so dani določeni pogoji, v katerih hudobni duh lahko začne močnejše delovati. To so tista "vstopna mesta" in podobno. **Druga stopnja** delovanja hudobnega duha je tako imenovana infestacija, to je duhovno onesnaženje prostora ali osebe. Tako je lahko duhovno onesnažen prostor: v neki hiši se nekaj dogaja, ali v nekem prostoru, kjer se je zgodil zločin. Slovenija ima ogromno krajev in prostorov, kjer so se zgodili zločini. Mi hodimo po njih, vozimo se po njih, bivamo na njih – in vse to deluje na nas. To so prostori, kjer ima hudobni duh gotovo več moči, kakor kje drugje.
Potem so **še hujše oblike**: nagajanje ali oviranje hudobnega duha je lahko zunanje ali notranje – pri osebi, pri človeku. Pri kraju in prostoru se lahko pojavljajo tudi razni čudni pojavi: na primer, da na dveh kvadratnih metrih piha burja, drugje pa ne – potem spet nič, samo na tistem majhnem prostoru. Zgodijo se tudi taki pojavi, in včasih se po tem, ko se nad krajem opravi eksorcizem oziroma molitev za osvoboditev (to se lahko izvaja tudi nad prostorom, ne samo nad osebami), ti pojavi prenehajo. To je torej druga stopnja delovanja hudobnega duha.
Pri človeku pa je to lahko zunanje – simptomi so pa lahko zelo podobni psihiatričnim boleznim: glasovi, ki jih sliši od zunaj, podobe, ki jih vidi od zunaj ali pa od znotraj.
Zato je tu tako pomembno sodelovanje zdravnikov in eksorcista, ker si med seboj pomagajo razločevati.
Potem pa so **najhujše oblike delovanja** hudobnega duha. Nekateri s skupno besedo vse zapakirajo v »obsedenost«, nekateri teoretiki pa ločijo obsedenost in posedenost – obsesijo (iz lat. »obsessio« - obsedenost) in posesijo (iz lat. »possessio« - posedenost).
Se pravi: dve obliki. Obsedenost je bolj to, da je, če po domače rečemo, hudobni duh "ob tebi" in ti nagaja od zunaj, na nek način te hoče "voditi" od zunaj. Posedenost pa je, ko hudobni duh dejansko popolnoma obvlada človeka – človek postane nekako njegovo orodje in hudobni duh preko njega deluje na različne načine.
To so stopnje delovanja hudobnega duha. In pri teh najhujših oblikah je gotovo potreben tudi tako imenovani veliki eksorcizem. Poznamo mali eksorcizem, ki ga lahko moli tudi navaden duhovnik, in veliki eksorcizem, ki ga lahko opravi samo duhovnik, ki ga škof posebej za to pooblasti. Za te težje, najhujše oblike je torej gotovo potreben eksorcizem – molitev za osvoboditev človeka. **Eksorcizem pa je molitev Cerkve**, in tega ne smemo pozabiti. To ni molitev samo eksorcista, ki je za to dobil pooblastilo. To pomeni, da v moči škofa – ki je po škofovskem posvečenju član apostolskega zbora – v tej moči eksorcist opravlja to službo. To je moč Jezusa Kristusa, ki jo je podelil apostolom, ko jih je poslal in rekel: »Pojdite, oznanjajte, ozdravljajte in izganjajte hudobne duhove.« To je temeljna služba škofov, ki je sami ne morejo vedno opravljati zaradi drugih dolžnosti, zato pogosto pooblastijo enega duhovnika.«

Soočenje s strahom

Na vprašanje moderatorke, kako naj odreagiramo, ker nas je strah, ko opazimo nek pojav in ga ne razumemo, je dr. Turnšek odgovoril, da človeka pri soočanju s težavami ne sme voditi strah. Pomembno je, da o stiskah spregovorimo, poiščemo strokovno pomoč in se ne zapiramo pred podporo bližnjih ter, po potrebi, tudi duhovnim spremljanjem.

Dr. Marjan Turnšek
»Strah ni nikoli od Boga. Razumem človeški strah – čisto običajen strah. Ampak tak strah, o katerem govorite, načeloma ni od Boga, ker v ljubezni ni strahu. Ljubezen izganja strah. Jaz bi svetoval: **nikoli ravnati tako, kot ti strah svetuje**. Ravno obratno. Če te strah sili, da nekaj končaš, da pobegneš, da se umakneš – ostani še dve minuti pri tistem. To je ena stvar.
Drugo: ne dovolite, da vas strah vodi. Potem pa poiščite modrega človeka, ki se spozna na področje, na katerem se strah pojavi, in se z njim pogovorite. Povejte strah, izpovejte ga. Ne ohranjajte ga v sebi.
Če ga ohranjaš v sebi, ga nikomur ne poveš, ga samo melješ v sebi, potem mu daješ prostor, da v tebi raste – in hudobni duh lahko preko strahu dobi moč nad tvojo notranjostjo. Posameznik mora o težavah in občutkih spregovoriti z drugimi, z najbližjimi. To je prvi korak: da ne nosi vsega v sebi in da ne poskuša vsega nositi sam, kar se mu dogaja, kar čuti. Pri konkretnih težavah, kakor sem jih danes opisoval, zlasti pri psihozi, je definitivno smiselno, da se človek obrne na zdravnika, na osebnega zdravnika, psihiatra in tako naprej. Hkrati pa je pomembno, da se človek ne zapre nobeni poti, ampak da izkoristi vse možnosti pomoči, ki so na voljo – tudi podporo bližnjih. Človek lahko veliko naredi za svojega bližnjega: da je ob njem, da ga spremlja, se z njim pogovarja.
Kot vernik pa je bistveno vprašanje: Kakšen je moj odnos z Jezusom? Jezus je prišel, da reši vse bolezni, izganja hudobne duhove, in on je edini, pri katerem smo lahko rešeni – drugega ni. Zato je pomembno človeka voditi k osebnemu odnosu z Jezusom.«

Posamezni primeri

V nadaljevanju pogovora so se vprašanja usmerila tudi v konkretnejše vidike izvajanja eksorcizma. **Marjan Vetrnik** je pojasnil, da se eksorcizem ne izvaja množično, temveč »vedno osebno« in da je pri tem pogosto bistven prvi korak spoved. Opozoril je tudi na pogost motiv radovednosti: ljudje bi »radi videli«, kako to poteka, vendar to ni primerno. Glede domnevnega »testiranja« z blagoslovljeno vodo je pojasnil, da to »lahko včasih pomeni določen znak«, vendar nikakor ne gre za zanesljiv preizkus.

Marjan Vetrnik: »S tem se ni za igrati.«

V razpravi se je odprlo tudi vprašanje sodelovanja med medicino in eksorcisti. **Dr. Zamuda** je pojasnil, da sistematična praksa napotovanja s strani zdravnikov ne obstaja, saj se ljudje pogosteje sami ali na pobudo svojcev obrnejo na duhovnika ali eksorcista. Pri shizofreniji pa je opozoril, da gre za duševno motnjo z izrazitim biološkim ozadjem: »med duševnimi motnjami je shizofrenija tista, ki je najbolj biološko pogojena«, zato je temelj zdravljenja predvsem medicinska in psihiatrična obravnava.

V nadaljevanju pogovora je **dr. Marjan Turnšek** opozoril na razlikovanje med naravnim vplivom med ljudmi in razlagami, ki pojmu bioenergije pripisujejo preveliko moč. »Tudi mi zdajle vplivamo drug na drugega,« je dejal, in dodal, da je to normalno. Če pa kdo bioenergijo razume tako, »da ti nekomu življenje daješ, potem je to proti Bogu, ker samo Bog lahko daje življenje«. Zato je po njegovih besedah potrebno razločevanje: »Vsak primer je treba presojati posebej.«

Marjan Vetrnik je ob tem opozoril na pomen poznavanja ozadja različnih praks, posebej kadar se v njih pojavljajo mantre. Spomnil se je opozoril izkušenega poznavalca hinduizma, da »mantra ni šala«, ker ljudje pogosto ponavljajo besede, ne da bi vedeli, kaj pomenijo.

V razpravi o nasilju, zamerah in preklinjanju sta sogovornika poudarila, da dolgotrajna zamera in sovraštvo človeka notranje obremenjujeta in lahko vplivata na duševno in telesno zdravje. **Marjan Vetrnik** je poudaril, da neodpuščanje odpira prostor zlu: »Če ne odpuščam, s tem odpiram vrata.« **Dr. Marjan Turnšek** je dodal, da neodpuščanje »prej ali slej vpliva tudi na psiho in na telo« in da se lahko

pojavijo tudi telesne posledice, saj so duhovna, duševna in telesna razsežnost človeka med seboj tesno povezane.

Marjan Vetrnik: »Če ne odpuščam, s tem odpiram vrata zlu.«

Na vprašanje moderatorke o kompleksih je **dr. Turnšek** odgovoril, da so ti lahko psihološka in tudi duhovna kategorija: »Mislim, da je lahko oboje.« Pri razreševanju je po njegovih besedah koristna tudi pomoč zdravnika, ker se težave pogosto močno kažejo na duševnem področju. **Dr. Zamuda** je dodal, da kompleksi pomenijo ranljivosti, zaradi katerih je človek lahko dovzetnejši za duševne težave, zato je pomemben celosten pristop.

Ob vprašanjih o bolezni in o tem, ali jo Bog »pošilja«, je **dr. Turnšek** izpostavil jasno stališče: »Nobena bolezen ni od Boga. Amen.« Ob tem je pojasnil, da krščanska tradicija bolezen razume v širšem okviru ranjenosti sveta, ne kot neposredno kazen za posameznikove osebne grehe. Pri razlagi greha je poudaril razliko med posameznimi grehi in »grehom sveta«, kot ga imenuje evangelij.

Dr. Marjan Turnšek: »Nobena bolezen ni od Boga. Amen.«

Pri vprašanju o zgodnjem vključevanju otrok v vrtec je **Marjan Vetrnik** opozoril na otrokovo nezmožnost razumevanja ločitve in na občutek zavrženosti, ki se lahko pojavi: otrok doživi, kot da »ni več mame ob njem, ni več očeta ob njem« in se počuti osamljenega. Zato je poudaril pomen zgodnje čustvene varnosti in ljubezni.

V razpravi o sanjah je **dr. Tilen Zamuda** pojasnil osnovno znanstveno razumevanje: sanje so »predelovanje informacij, ki smo jih čez dan pridobili«. Hkrati pa ostaja odprto raziskovalno vprašanje, koliko smo v času spanja bolj dovzetni za različne vplive. **Dr. Marjan Turnšek** je dodal praktičen poudarek: »Ni vseeno, kakšne informacije iščemo,« in opozoril, naj človek ne »konzumira vsega, kar pride na ekran«, ker vsebine ostajajo v podzavesti in lahko vplivajo tudi na sanje.

Dr. Marjan Turnšek: »Ni vseeno, kakšne informacije iščemo.«

Na vprašanje o mladih z nasilnimi ali destruktivnimi vedenjskimi vzorci je **Marjan Veternik** poudaril potrebo po razumevanju družinskega okolja in izkušenj: treba se je vprašati, »kaj se v tej družini dogaja« in kaj je otrok doživel. **Dr. Turnšek** pa je poudaril držo, ki jo je označil kot »Jezusovo metodo«: »Najprej jih je treba imeti rad take, kot so,« in iti k njim s potrpežljivostjo, pripravljenostjo in tudi strokovno.

Dr. Marjan Turnšek: »Najprej jih je treba imeti rad take, kot so.«

Ob zaključku je moderatorka **dr. Barbara Simonič** povzela bistvo večera: vprašanje »obsedenost ali bolezen« ni nekaj, kar bi se dalo razrešiti z enim preprostim odgovorom, temveč je »proces zrelega in potrpežljivega razločevanja«. Poudarila je, da naj nas ne vodi strah ali želja po prehitri razlagi, temveč mir, odgovornost, strokovnost in skrb za sočloveka. Večer se je zaključil z zahvalo gostom in z nastopom zbora Karizme.

Po zvočnem zapisu povzela in uredila Ksenija Fänrich V., DKPS